

ÁTTEKINTÉS A BLATTOLÓI ÉS BLATTOLÁSI KOMPETENCIÁK KUTATÁSÁRÓL

Veresné Valentinyi Klára

Összefoglalás

A blattolás mint fordítási típus egyre nagyobb figyelmet kap a fordítás kutatásban, egyre több fordító- és tolmácsképző intézmény oktatja a blattolást, illetve használja a tolmács-és fordítói készségek fejlesztésére, illetve ezek mérésére. Ennek következtében a blattolás mint kutatási téma a szakdolgozatos kutatásaiban is egyre inkább jelen van, igaz, számuk még nem jelentős. Megemlítjük, hogy a hazai és a nemzetközi felsőoktatásban zajló szakfordító- és tolmácsképző intézmények által kiírt diplomamunkák témái között is szerepel a blattolás mint kutatási téma, amely ennek a fordítási típusnak a növekvő elismertségét jelzi. Jelen cikk célja, hogy áttekintse a blattolás kutatására vonatkozó legújabb kutatási eredményeket, mely közül kiemeljük a blattolói és a blattolási kompetenciák bemutatását és kutatását. Az irodalmi áttekintés mellett, bemutatjuk a blattolási és blattolói kompetenciákat két modell segítségével. Jelen cikk műfaját tekintve review article, amelynek célja nem kutatás bemutatása, hanem az eddigi blattolásra vonatkozó kutatási eredmények bemutatása.

Kulcsszavak: blattolási és blattolói kompetenciák, egyedi fordítástípus, összefoglaló cikk, kutatások, modellek
JEL: Y30, Y90, I20

A REVIEW OF RESEARCH ON SIGHT TRANSLATION AND SIGHT TRANSLATOR COMPETENCES

Abstract

Sight translation is a specific translation type which is receiving an increasing attention in translation research and education. An increasing number of translator and interpreter training higher educational institutions are teaching and using sight translation to develop translators' and interpreters' skills, and to test both translators' and interpreters' skills nationally and internationally. As a consequence, sight translation is becoming a popular research topic and is being researched by higher educational students, the research results of which have been published in some MA theses, true, sight translation is still underresearched compared to other translation types. The aim of this paper is to give a review of recent research findings on sight translation, of which the presentation and research on sight translations competences are focused on in this article. In addition to literature review, two models of sight translation competencies are highlighted. The present article is a review article, which is not a research article but a presentation and summary of sight translation research results.

Keywords: sight translation competences, specific type of translation, review article
JEL: Y30, Y90, I20

Bevezetés

Jelen cikk célja, hogy áttekintse a blattolás kutatására vonatkozó legújabb kutatásokat, mely közül kiemeljük a blattolói és a blattolási kompetenciák kutatását. Ennek első lépése az, hogy megnézzük mennyire változott a blattolás definíciója és a blattolási szituációk köre, hiszen a korábbi blattolási meghatározások a blattolóval szemben támasztott elvárások és a blattolási szituációk gyors változása miatt elavultak, ezért a blattolást az új elvárások és szituációk alapján újra kell definiálni.

A blattolás definíciója

A „blattol” idegen hangzású szó ezért a blattolás (továbbiakban BL) definícióját először az Idegen szavak és kifejezések szótárában néztük meg, amely a következő: „1. zene ismeretlen zenedarabot kottából első látásra eljátszik vagy elénekel” (Bakos, 1999: 105).

Klaudy (2002) blattolás-meghatározása, miszerint a BL írott szöveg szóbeli fordítása, megegyezik mások definíciójával, például Baker (1998) definíciójával (sight translation or translation at sight), illetve Seleskovitch et al. (1989) meghatározásával, aki a blattolást leírt szövegek „elmondásának” tartja. Természetesen vannak a fentieknél részletesebb definíciók. Gouadec (1990: 35) definíciója szerint a BL olyan fordítási típus, amelynél nem előkészített írásos szöveget fordítunk szóban. Gouadec meghatározása hangsúlyozza azt is, hogy a BL abban is eltér a többi fordítási típustól, hogy az esetek többségében az írott forrásnyelvi szöveg célnyelven történő tömörített szóbeli fordítását kéri a tolmáctól.

Horváth (2017) definíciója szerint a blattolás a fordítás és a tolmácsolás között álló hibrid közvetítési mód. Az MFTE-PROFORD tolmácsolásról szóló, 2014-ben létrejött Együttműködési Megállapodása a következőképpen határozza meg a blattolást: „A tolmács a kézhez kapott írott forrásnyelvi szöveget olvassa, és azonnal szóban tolmácsolja a célnyelven. Hasonlóan a szinkrontolmácsoláshoz a blattolás nagyfokú felkészültséget és szakmai jártasságot követel a tolmáctól.”

Szabari (1999: 77), Csizmazia (2020), Pöchhacker (1997) BL definíciója kevésbé részletes, mindössze annyit mond, hogy „A tolmácsolás és a fordítás között helyezkedik el az írott szöveg hangzó visszaadása, a „blattolás”. Agrifoglio (2004) szintén a tolmácsolás, ezen belül is a szinkrontolmácsolás és a blattolás hasonlóságát hangsúlyozza, melyet az 1. táblázat mutat (Bakti, 2012).

1.táblázat. A blattolás definíciója Agrifoglio (2004) alapján

		<i>Szinkrontolmácsolás</i>	<i>Blattolás</i>
<i>FNY-i szöveg percepciók körülmenyei</i>	input 1.	szóbeli	szóbeli
	input 2.	egyszeri	vissza lehet lépni a korábbi szakaszokhoz
	előadó	jelen van	nincs jelen
	memória	a rövidtávú memória leterhelt	a FY-i szöveg folyamatosan elérhető
	figyelemmegosztás	két szóbeli csatorna között	az írott input és a szóbeli csatorna között
	sebesség	az előadó beszédtempója határozza meg a tolmács határozza meg	a tolmács határozza meg

<i>CNY-i szövegalkotás körülményei</i>	párhuzamos folyamatok	FNY-i beszéd-percepció, fordítás, CNY-i beszédprodukción és az önellenőrzés párhuzamosan zajlik	FNY-i szövegolvasás és a fordítás párhuzamosan zajlik
	önellenőrzés	a FNY-i szöveg feldolgozása és a fordítás közben	a FNY-i szöveg olvasása és a fordítás közben
	interferencia	magas az előfordulás kockázata	nagyon magas az előfordulás kockázata
	sebesség	az előadó beszédtempója határozza meg	a tolmács határozza meg
	segítség	a tolmácsolás segítségére számíthat	a tolmácsnak a kollégák nem tudnak segíteni

Forrás: Bakfi (2012)

Láng BL definíciójában alátámasztja Szabari (1999) és Agrifoglio (2004) fenti megállapításait, és hangsúlyozza a BL és a szinkrontolmácsolás közti rokonságot, majd a definíciót pragmatikai megközelítésből is kibővíti: „...a blattolás, azaz az írott forrásnyelvi szöveg szóbeli célnyelvi közléssé alakításánál, egy adott hallgatóság elvárásait, tájékozottságát, kulturális háttérét is szem előtt tartjuk” (Láng, 2002: 74). Láng definíciójában már megjelennek a szociolingvisztikai és pragmatikai szempontok, amelyeket a blattolás során figyelembe kell venni, úgymint a hallgatóság elvárásai, tájékozottsága, kulturális háttéré és a fordítási kommunikációs szituáció, amely új szempontokat hoz a blattolás definíciójában. Ám ebből a definícióból is kimaradnak a szövegnyelvészeti szempontok, azaz a fordítandó szöveg műfaja, illetve az „első látásra” kitétel, amit a fordítási típus angol megnevezése vissza is ad: „sight translation” vagy „on the spot translation”.

Rohonyi (2020) szintén a szinkrontolmácsolással hasonlítja össze a blattolást, ezért definíciója szerint a szinkrontolmácsolásnál történő blattolás az ún. szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás (SI + T), amikor a tolmács vizuális (kivetített dia, szöveg) és auditív csatornán egyszerre kapja az inputot.

Mindezekkel a kiegészítésekkel a BL definícióját a következőképpen adhatjuk meg: a BL a szinkrontolmácsolás és a fordítás közötti fordítástípus, amely írott forrásnyelvi szöveg első látásra történő szóbeli célnyelvi közléssé alakítása (esetenkénti változtatása, például tömörítése), a fordítandó szöveg műfaját (szövegnyelvészeti szempontok), az adott hallgatóság elvárásait, tájékozottságát, kulturális háttérét (szociolingvisztikai szempontok), és a kommunikációs szituációt (pragmatikai szempontok, pl. kivetített dia, szöveg, előre megkapott szöveg) szem előtt tartva. Ugyanakkor megjegyezzük, hogy a blattolás definíciója a technikai segédeszközök és a mesterséges intelligencia (AI, artificial intelligence) rohamos fejlődése miatt rövid időn belül további kiegészítésre és pontosításra szorul, ugyanis ezek az eszközök eddig nem ismert segítséget nyújtanak majd a tolmács számára. Ilyen segítség például a tolmácsolandó szöveg transzkribálása és azonnali megjelenítése, amely a blattolási kompetencia előtérbekerülését jelzi.

Milyen szituációkban fordul elő a blattolás?

A nyelvi közvetítőknél munkájuk során sokszor és sok szituációban (pl. bírósági tárgyaláson, üzleti megbeszélésen, egészségügyben, hatóság előtt, médiában, menekülteknek, stb.) kell írott vagy kivetített forrásnyelvi szöveget azonnal vagy a szöveg átolvasását követően rövidebb-hosszabb felkészüléssel szóban célnyelvre fordítani, illetve összefoglalni. Többen hangsúlyozzák, hogy a konferenciák szinkrontolmácsolása során gyakran előfordul, és ez igen kedvező, hogy a tolmács előre, órákkal vagy akár napokkal előbb megkapja az előadás anyagát (Parkin, 2012), és így a tolmács az előadást úgy tolmácsolja, hogy bizonyos részeket (amennyiben az előadó ezeket változtatás nélkül olvassa fel vagy mondja el) vagy akár az egész előadást az írott szöveg alapján fordítja, azaz blattolja (Weber, 1990, Láng, 2005, 2002: 170).

Danile Gile (1995) feldolgozási kapacitás modellje alapján, amely erőfeszítés-modellként ismert, szintén úgy látja, hogy ez egy igen kedvező szituáció, mivel ezeknél a blattolási helyzeteknél a hallott szöveg megértésére és elemzésére irányuló erőfeszítés helyett olvasási erőfeszítésről beszélünk. A beszédprodukciós erőfeszítés ugyanúgy megmarad, ám a memóriától a blattolás nem igényel erőfeszítést, mivel a szöveg a fordító rendelkezésére áll, tehát nem beszélhetünk memória-erőfeszítésről, igaz, ez esetben a fordító munkáját nem segíti az előadó intonációja sem” (Gile, 1995: 185).

Rohonyi (2020) azonban nem teljes mértékben ért egyet Gile (1995) megállapításával, és úgy a következőképpen érvel. A szinkrontolmácsolásnál történő blattolás az ún. szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás (SI + T-t), amikor a tolmács vizuális (kivetített dia, szöveg) és auditív csatornán egyszerre kapja az inputot. Viszont eddig még nem vizsgált kérdés, hogy a vizuális csatornán megjelenő írott szöveg segíti a tolmácsot, vagy inkább nehézséget jelent neki, hiszen a tolmácsnak többszörösen meg kell osztania a figyelmét: az írott szöveg olvasása és a hangzó szöveg hallgatása és értelmezése, valamint a célnyelvi produkció között (Rohonyi, 2020). Rohonyi megállapításával mi is egyetértünk, hiszen ebben az esetben a blattolás ugyanazon szöveg vizuális és auditív bemenete alapján történik, a klasszikus értelemben vett blattoláshoz képest eltéréseket mutathat; ennek tanulmányozása érdekes eredményeket adhat.

A blattolás azonban nem csak a szinkrontolmácsolás során fordul elő, hanem – bizonyos értelemben – a konzekutív tolmácsolás során is. Amikor például a fordító jegyzetei alapján tolmácsol, akkor is blattol, hiszen saját írott szövegét alakítja át, dúsítja fel szóbeli szöveggé (Weber, 1990). Természetesen ez megint eltér a blattolás alaptípusától, hiszen a jegyzetek általában nem alkotnak megfogalmazott szöveget, időnként csak egy szót, adatot ír le a tolmács, tehát ezeknek a jelentését a tolmácsnak a memóriájában meg kell őriznie. Weber (1990) szerint az sem ritka, hogy írott szöveg fordításakor a fordító magában „szóban” először lefordítja a szöveget, s csak ezután veti papírra, amikor is valójában nem csinál mást, mint blattol. Korábban előfordult, hogy a fordító a gépíróknak „diktálta”, azaz blattolta a lefordított szöveget. Készülésnél szintén előfordul, hogy a tolmács blattolással gyakorol, ún. „száraz futamokat” (dry run) (Weber, 1990: 83).

Amilyen változatos a blattolást igénylő szituációk köre, épp olyan széles skálán mozognak az előforduló szövegfajták is. A terminológiailag rendkívül komplex, nagyon információgazdag, bonyolult szerkezetű mondatokat tartalmazó szövegektől egészen az egyszerű, beszélt nyelvi jellemzőket mutatókig bezárólag nagyon sokszínű a kör: orvosi, hatósági szakvélemény, jogszabály, jegyzőkönyv, határozat, szerződés(tervezet), üzleti levél, hírszöveg, gépkönyvrészlet, kitöltendő nyomtatvány, KRESZ-vizsga tesztkérdései, újságcikk, étlap, magánlevél stb. (Csizmazia, 2018; Valentinyi, 2006).

Csizmazia (2018) és Veresné (2008) kutatása alapján a blattolás a fordító és tolmácsképzésben is hasznos pedagógiai módszer: Magyarországon az államilag elismert felsőoktatási intézmények közül hét folytat fordító és tolmács mesterszakos képzést, közülük többen szakirányú továbbképzést is kínálnak. Tantervükben a blattolás hangsúlyossága eltérő. Van, ahol önálló tárgy a képzés teljes ideje alatt, mint például a Budapesti Műszaki Egyetem két-, illetve három idegennyelvű konferenciatormács szakirányú továbbképzésén, másutt a fordítás- és/vagy tolmács technika órákba épül be (Csizmazia, 2018). A mesterképzésre nem jellemző, azonban szakirányú továbbképzésen előfordul, hogy a hallgatók felvételi és záróvizsgáján is megjelenik a blattolás (lásd: BME, korábban a SZIE-n, az ELTE-n) (Csizmazia, 2018; Veresné, 2000a).

Amint látjuk a blattolás igen gyakori a fordítói gyakorlatban, és az oktatásban is, ezért sajnálatos, hogy a blattolás lényegesen alacsonyabb presztízst élvez, mint az írásbeli fordítás vagy a tolmácsolás, pedig a vele szemben támasztott elvárások igen magasak (Kutz, 2002; Reinart, 2014 in Csizmazia, 2018.).

A blattolás kutatása

Örvendetes azonban, hogy a korábbi érintőleges és felszínes kutatások mellett (Gouadec, 1989; 1990; Seleskovitch et.al., 1989; Shuttleworth, 1997), az utóbbi időben egyre több a blattolásra vonatkozó kutatás van Magyarországon és külföldön. Csizmazia (2020) a blattolásnál a rendelkezésre álló idő és stressz, valamint a beszédtempó kapcsolatát vizsgálta. Szintén Csizmazia (2020) a blattolásnál fellépő interferenciát (lexikai, szemantikai és kulturális), a tükörfordítást és a transzkódolást vette górcső alá. Bakti (2021), Veresné Valentinyi (2006) a blattolt szövegeknél az explicitációs hipotézist elemezték. Szintén Bakti (2012) a hiba típusú megakadásjelenségeket és a bizonytalanságból eredő megakadásjelenségeket (ismétlés és újraindítás) és azok előfordulási gyakoriságát vizsgálta angolról magyarra blattolt szövegekben a szövegfeldolgozás szempontjából. Shreve és kollégái (Shreve–Lacruz–Angelone, 2011) a blattolt szövegekben előforduló megakadás jelenségek szélesebb skálát (javítások, a néma szünetek, hezitálások, nyújtások, újraindítások, ismétlések és a töltékszavakat) térképezték fel spanyol-angol fordítási irány esetén. Feltételezésük szerint a megakadásjelenségek a blattolás során zajló kognitív folyamatokról szolgáltatnak információt, különös tekintettel a vizuális interferenciára. Viezzi (1989) a blattolás és szinkrontolmácsolás során vizsgálta a feldolgozási folyamatok mélységét. Eredményei azt mutatják, hogy az információfeldolgozás mértéke nem csak a tolmácsolás típusától, hanem a nyelvpártól is függ. Agrifoglio (2004) a szinkrontolmácsolást, a konsekutívtolmácsolást és a blattolást hasonlítja össze a három tolmácsolási módban előforduló jellemző hibatípusok vizsgálatával. Eredményei azt mutatják, hogy a blattolás során a tolmácsok kevesebb értelmi, értelmezési hibát (jelentés megváltoztatása, kihagyás, befejezetlen mondatok) vétettek, mint a szinkrontolmácsolás és a konsekutívtolmácsolás során, viszont több kifejezési probléma (mondattani vagy stílushoz kapcsolódó problémák, szóválasztás, nyelvtani hibák) fordult elő a blattolt célnyelvi szövegekben, mint szinkrontolmácsolás vagy konsekutív tolmácsolás célnyelvi szövegekben. Parkin (2012) kutatása is ezt támasztja alá, miszerint kísérleti személyei blattolásában nagyobb számban mutatott ki interferenciát, morfoszintaktikai szabályok megsértését, továbbá olyan eseteket, amikor a tolmács nem tudta jól kifejezni magát, mint a tolmácsolásban. Parkin (2012) úgy látja, hogy a blattoló a feldolgozás, a produkció és a memória koordinálása közben forrásnyelvi interferenciával küzd. Lambert (2004) kezdő tolmács hallgatók teljesítményét elemezte szinkrontolmácsolás és blattolás során. Célja a különböző tolmácsolási feladatok során zajló feldolgozási folyamatok elkülönítése, illetve annak felmérése, hogy az írott szöveg állandó jelenléte

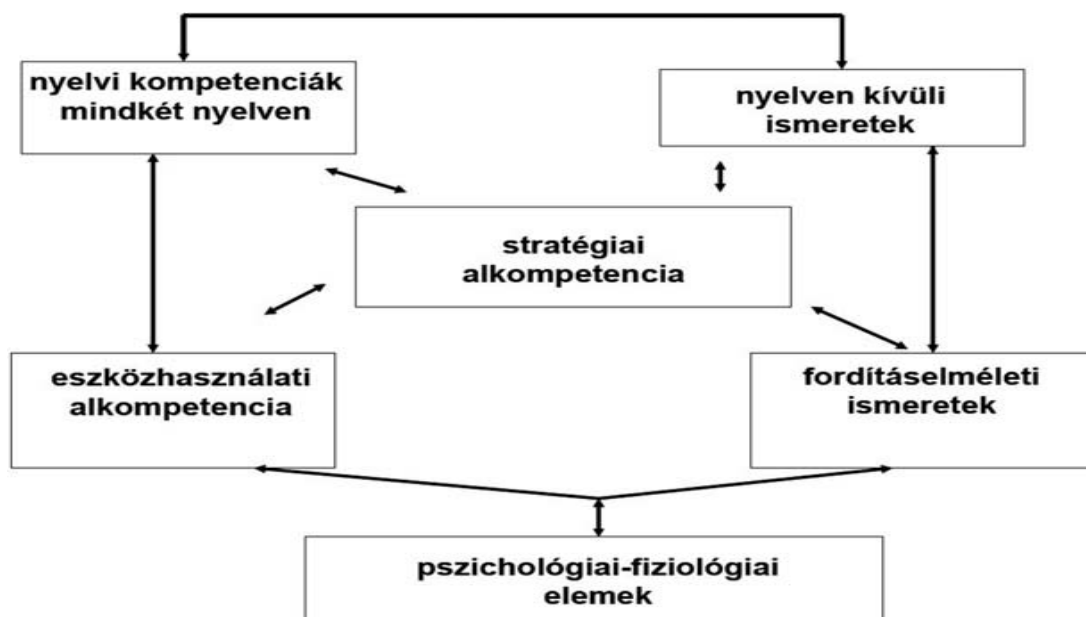
mennyiben javítja a tolmácsok munkáját. Jimenez Ivars (2008), Parkin (2012), Thormann (2011), Zmudzki (2015) kutatásai a blattolói és blattolási helyzetben elvárt kompetenciákat vizsgálták, melyek közül Christina Parkin (2012) blattolói kompetenciákat felvonultató modelljét a későbbiekben bővebben elemezzük. Jimenez Ivars (1999), Parkin (2012), Zmudzki (2015), Veresné (2020b) szerzők tollából megjelentek a blattolásról szóló első monográfiák. Örvedetesen gyarapodó empirikus kutatások és azok eredményeit közlő tanulmányok számának növekedésével párhuzamosan a blattolás már a mesterképzések diplomamunkáiban is megjelenik, például az Universität Wien Transzlációtudományi Központjában (Zentrum für Translationswissenschaft) (Csizmazia, 2020). Ezek a kutatások rámutattak arra, hogy egyre több kutató fordul a blattolás kutatása felé.

A blattolói és blattolási kompetenciák bemutatása: a PACTE-modell és Parkin modellje

A fenti irodalmi áttekintésből már látszik, hogy a blattolás során a kutatások két részre bonthatók: a szóbeli fordítást végző személy, azaz a blattolói kompetenciákra vonatkozó kutatásokra, és a blattolási folyamat kivitelezése során szükséges kompetenciákra, azaz a blattolási kompetenciákra. A blattolás modellszerű leírását a legátfogóbban Parkin (2012) készítette el. Ez a modell azért is említésre méltó, mert ez alapján körülhatárolhatóak a blattolói és a blattolási kompetenciák is.

A blattoló kompetenciaprofilja összetett: a fordítás speciális körülményei miatt (pl. párhuzamosan zajló szövegértési és szövegproduktív folyamatok, a rendelkezésre álló rövid idő, azonnali produktív) több ponton érintkezik a szinkrontolmácsolásával, hangsúlyozza Christina Parkin (2012) is, ugyanakkor a médiumváltás, az írásbeliségről a szóbeliségre történő váltás miatt további, csak a blattolásra jellemző speciális kompetenciák meghatározására is szükség van.

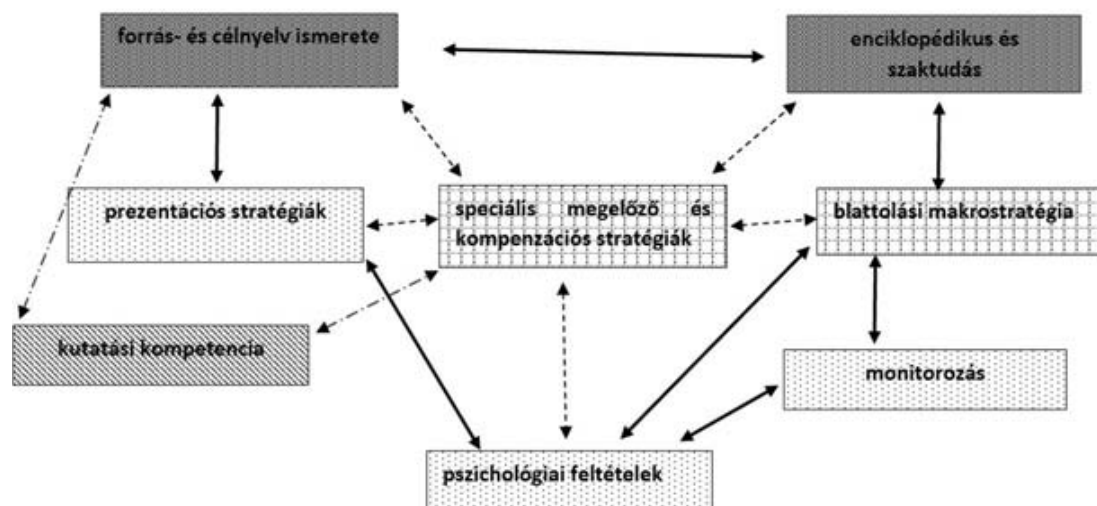
Parkin blattolási modelljének kidolgozásához a PACTE-csoport fordítási kompetenciamodelljéből indult ki. A PACTE-modell (2011) fordítási kompetenciái: a nyelvi kompetenciák mindkét nyelven, a nyelven kívüli ismeretek, a fordításelméleti ismeretek, a stratégiai alkompetencia, az eszközhasználati alkompetencia, és a pszichológiai-fiziológiai elemek (lásd 1. ábra).

1.ábra. A PACTE-csoport fordítói kompetenciái

Forrás: PACTE-modell (2011)

Parkin a PACTE-modellből indult ki, átvette annak részkompetenciáit és kiegészítette a blattolásra vonatkozó kompetenciákkal, valamint további nyilakkal jelölte az egyes részkompetenciák közötti viszonyokat, és minősítette ezeket a kapcsolatokat.

2.ábra. Parkin blattolási kompetenciáinak a modellje

Forrás: Parkin (2012: 270.)

Ahogy a PACTE-modellben, Parkinnál is a forrás- és célnyelv ismerete, valamint az enciklopédikus szaktudás helyezkedik el a modell tetején, sötét mezőben, jelezve, hogy a blattoló nagyon fontos kompetenciáiról van szó. Blattolói kompetenciának tekinthető még a blattoló pszichológiai feltételei, például a fáradtság, az izgalomszint, a tapasztalat vagy a tapasztalatlanság, a stresszkezelés, önbizalomhiány, kapacitáskezelés, rövid távú memória és a szemantikai tudás lehívása.

A blattolási kompetenciáknál az általános fordításhoz szükséges fordítói kompetenciákon (a forrás- és célnyelv ismerete, a témaspecifikus szaktudás és az enciklopédikus tudás) (Bakti, 2020; Rohonyi, 2020; Csizmazia, 2020) kívül további blattolási kompetenciákra is szükség van, ezeket Parkin blattolási makrostratégiáknak nevezi, ilyenek például a monitorozás azaz a forrásnyelvi és a célnyelvi üzenet ellenőrzése, a pszichológiai feltételek, a megelőző és kompenzációs stratégiák. Ezek szorosan kapcsolódnak egymáshoz, ezért ezeket Parkin sötét nyilakkal kapcsolja össze. Parkin Daniel Gile-hez (1995) hasonlóan úgy véli, hogy ezek a kompetenciák kiegészítik, azaz kompenzálják egymást, ami azt jelenti, hogy akkor támaszkodunk rájuk, amikor más kompetenciaterületeken valamely kompetenciahiány jelentkezik. A blattolási kompetenciák tehát elsősorban stratégiai jellegűek, és azoknak a blattolás során jelentkező nehézségeknek a megelőzését vagy kompenzálását szolgálják, melyek a párhuzamosan futó forrásnyelvi szövegfeldolgozás és célnyelvi szövegalkotás, illetve a csatorna- és a médiumváltás, valamint a blattolási szituáció miatt jelentkező nehézségekből adódhatnak. Ráadásul kompenzálják a lexikai tudás és a feldolgozás hiányosságait.

A blattoló hiányosságai megelőző stratégiákkal (szövegelőkészítő olvasás, hiányosságok felismerése, szegmentálás, szalámitechnika), kompenzációs stratégiákkal (hiányosságok, hiányzó tudás kompenzálása szövegértelmezésnél és szövegprodukciónál például következtetéssel, egyszerűsítéssel, általánosítással), vészstratégiákkal, mint például semlegesítéssel, kihagyással, dúsítással, redundancia alkalmazásával, vagy például időnyerési stratégiákkal, azaz átfogalmazással, explicitációval, illetve más átváltási műveletekkel enyhíthetők, vagy teljesen ellensúlyozhatók.

Ezt támasztják alá kezdő tolmácsokkal végzett kutatási eredményeink (Valentinyi, 2006), miszerint a blattolt szövegekben nagy gyakorisággal fordulnak elő újrakezdések, ismétlések és önkorrekciónok. Kutatásunkban az újrakezdések, ismétlések és önkorrekciónok fő oka az időhiány (azonnal kell blattolni), a felkészülés hiánya és a fordító kompetenciájának korlátai. Ezek elsősorban időnyerő stratégiák. Hasonlóképpen időnyerés céljából került sor hezitálásra, átfogalmazásra, ismétlésre. Bár itt megjegyezzük, hogy a gyakorló fordítókkal végzett replica studyban, azaz a 2021-ben megismélt és kiterjesztett kutatásban hasonló eredményre jutottunk, tehát találtunk ismétlést, amely főleg újrafogalmazás volt, igaz hezitálás, újrakezdés. önkorrekción tapasztalt, profi fordítóknál nem volt.

A modellben fontos szerepet kapnak a prezentációs stratégiák, amelyek a célközönséggel történő kommunikáció fontosságára hívják fel a figyelmet. Érdekes, hogy a modellben megjelenik a kutatási kompetencia, noha ez inkább a blattolás előtti felkészülésben jut szerephez. Nagyon fontos, hogy a fenti kompetenciákat mindig a blattolással szemben támasztott követelményekhez, az adott kommunikációs szituációban meghatározott befogadói körhöz, az ő elvárásaikhoz igazítva alkalmazza a blattoló (Valentinyi, 2006). Fontos megjegyezni a blattolás kapcsán is a kompetenciafejlesztést, illetve annak hangsúlyosabbá tételét a felsőoktatásban és a humán erőforrás menedzsmentben egyaránt (Varga et al. 2013).

Következtetések és javaslatok

A fent bemutatott kutatások alapján elmondható, hogy az utóbbi két évtizedben több kutató foglalkozik a blattolással, elsősorban a blattolás szövegprodukciónjára jellemző felszíni jegyek (elakadás, újrakezdés, átfogalmazás, szünet stb.) elemzésével, illetve az okok feltárásával (pl. nyelvi interferencia). A rendelkezésünkre álló blattolási modellek a blattolás modelljének pontos megalkotásához jó kiindulási pontot jelentenek, ugyanakkor a modelleket finomítani és bővíteni szükséges, illetve a súlypontok áthelyezést érdemes átgondolni (például a prezentációs készségek fontosságának kiemelése). Noha már néhányan vizsgálták, illetve felvetették a technikai fejlődés, pontosabban az AI előretörésének hatását a blattolásra (pl. a hangzó szöveg feliratozása blattolásánál), avagy a többszörös input hatását a blattoló szövegprodukciónjára, ugyanakkor ezeknek a területeknek a kutatása még gyerekcipőben jár, noha véleményünk szerint ezek az irányvonalak határozzák meg ennek a specifikus fordítási típusnak a jövőbeli elvárásait.

Hivatkozások

- [1.] Agrifoglio, M. (2004): Sight translation and interpreting: A comparative analysis of constraints and failures. *Interpreting*, 6(1), 43–67. Letöltés dátuma: 2020. 07. 20. forrás: <https://www.jbe-platform.com/content/journals/10.1075/intp.6.1.05agr>
- [2.] Baker, M. (1998): *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London-New York: Routledge.
- [3.] Bakos, F. (1999): *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- [4.] Bakti, M. (2013): Megakadásjelenségek blattolt szövegekben. In Tóth, Sz. (szerk.): *A XXII. MANYE Kongresszus előadásai*. MANYE Vol. 9. Budapest–Szeged: MANYE – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 171–176.
- [5.] Bakti, M. (2020): Visszafogott extrovertáltság és intuición. Tolmácskompetencia-modellek. In Szabó Cs., Bakti M. (szerk.): *Iránytű a tolmácsolás oktatásához. A kompetenciafejlesztés új fókuszai*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 17–36.

- [6.] Csizmazia, E. (2018): Blattolás a nyelvi közvetítők gyakorlatában. In Robin, E., Zachar, V. (szerk.): *Fordítástudomány ma és holnap*. Budapest: L'Harmattan, 42–56. Letöltés dátuma: 2019. 07. 20. Forrás: <https://www.evernote.com/shard/s239/sh/3e826c6f-54aa-47a4-8b61-d0de7ebcf8b2/4aba30f4e9247dd5e52fcca9d1a2972>
- [7.] Csizmazia, E. (2020): Mit kell tudnia a blattolónak? Avagy miből ál a blattolási kompetencia? In Szabó Cs., Bakti, M. (szerk.): *Iránytű a tolmácsolás oktatásához. A kompetenciafejlesztés új fókuszai*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 37–58.
- [8.] Gile, D. (1995): *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- [9.] Gouadec, D. (1989): *Le traducteur, la traduction et l'entreprise*. Paris: AFNOR gestion.
- [10.] Gouadec, D. (1990): Traduction Signalétique. In: *Meta* 35:2. 332–41.
- [11.] Horváth, I. (2017): Bírószági tolmácsolás a gyakorlatban. In Horváth I. (szerk.): *Tolmácsolás a bíróságon. Esettanulmányok a bírósági tolmácsolás gyakorlatából*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 9–13. Letöltés dátuma: 2019. 07. 20. forrás: https://www.offi.hu/sites/offi/files/upload/tolmacsolas_a_birosagon_ebook.pdf
- [12.] Jiménez Ivars, M. A. (2008): Sight translation and written translation. A comparative analysis of causes of problems, strategies and translation errors within the PACTE translation competence model. *Forum*, 6(2), 79–104. Letöltés dátuma: 2019. 07. 20. forrás: <https://www.researchgate.net/publication/47417048>
- [13.] Klaudy, K. (2002): *Bevezetés a fordításelméletébe*. Budapest: Scholastica.
- [14.] Kutz, W. (2002): Dolmetschkompetenz und ihre Vermittlung. In Best, J., Kalina, S. (Hrsg.): *Übersetzen und Dolmetschen. Eine Orientierungshilfe*. Tübingen–Basel: Francke. 184–195.
- [15.] Lambert, S. (2004): Shared Attention during Sight Translation, Sight Interpretation and Simultaneous Interpretation. In: *Meta*, Volume 49, numéro 2, juin 2004, 294–306, erreur s'est produite. Letöltés dátuma: 2020. 07. 20. DOI: <https://doi.org/10.7202/009352ar>
- [16.] Láng, G. Zs. (2002): *Tolmácsolás felsőfokon. A hivatásos tolmácsok képzéséről*. Budapest: Scholastica.
- [17.] Láng, G. Zs. (2005): A blattolás tanítása. Előadva: Budapest: ELTE, FTK. Fordítók és Tolmácsok Napja Konferencia. 2005. március 22.
- [18.] MFTE-PROFORD Együttműködési Megállapodása (2014): Letöltés dátuma: 2022. április 7. Forrás: https://mfte.hu/sites/default/public/files/media/mfte-ooford_tolmacsolas_2016_hu_0.pdf
- [19.] Seleskovitch, D. – Lederer, M. (1989): *Pedagogie raisonnée de l'interprétation (Collection Traductologie 4)*. Paris: Didier Érudition/Brüssel-Luxemburg: OPOCE.
- [20.] Szabari, K. (1999): *Tolmácsolás. Bevezetés a tolmácsolás elméletébe és gyakorlatába*. Budapest: Scholastica.
- [21.] PACTE (2011): Results of the Validation of the PACTE Translation Competence Model: Translation Problems and Translation Competence. In: Alvstad, C., Hild, A., Tiselius, E. (eds.): *Methods and Strategies of Process Research: Integrative Approaches in Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins, 317–343.
- [22.] Parkin, Ch. (2012): *Stegreifübersetzen. Überlegungen zu einer Grenzform der Translation*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- [23.] Pöschhacker, F. (1997): (Vom-)Blatt-Übersetzen und (-)Dolmetschen. In: Grbic', N., Wolf, M. (Hrsg.): *Text – Kultur – Kommunikation – Translation als Forschungsaufgabe*. Tübingen: Stauffenburg, 217–230.
- [24.] Reinart, S. (2014): *Lost in Translation (Criticism)? Auf dem Weg zu einer konstruktiven Übersetzungskritik*. Berlin: Frank & Trimme.

- [25.] Rohonyi, B. (2020): A szöveggel támogatott szinkrontolmácsoláshoz szükséges kompetenciák. In Szabó Cs., Bakti M. (szerk.): *Iránytű a tolmácsolás oktatásához. A kompetenciafejlesztés új fókuszai*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 73–86.
- [26.] Shuttleworth, M. – Cowie, M. (1997): *Dictionary of Translation Studies*. Manchester, UK: St. Jerome Publishing Office.
- [27.] Shreve, G. – Lacruz, I. – Angelone, E. (2011): Sight Translation and Speech is fluency: Performance Analysis as a Window to Cognitive Translation Processes. In: C., Adelina Hild, A., Tiselius, E. (szerk.): *Methods and Strategies of Process Research: Integrative Approaches in Translation Studies*, 93–120. Amsterdam: John Benjamins.
- [28.] Thormann, I. (2011): Qualifikationen und Kompetenzen von Sprachmittlern im Justizbereich II. In: *MDÜ* 2011, 43–46.
- [29.] Varga, E. – Vas, I. – Szira, Z. – Bárdos, I. K. (2013): Kompetencia alapú humán erőforrás menedzsment területek és a munkapiaci kompetencia-felsőoktatás kapcsolata egy primer vizsgálat tükrében. *HUMÁNPOLITIKAI SZEMLE* 7-8. 132–140., 9. (2013)
- [30.] Veresné Valentinyi, K. (2006): Blattolás a fordító- és tolmácsolásban. Kiadatlan doktori (PhD) értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program.
- [31.] Veresné Valentinyi, K. (2020a): A blattolás a tolmács kompetenciáinak fejlesztésében. In Szabó Cs. – Bakti M. (szerk.): *Iránytű a tolmácsolás oktatásához. A kompetenciafejlesztés új fókuszai*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 123–140.
- [32.] Veresné Valentinyi K. (2020b). *Tanulmányok a szakfordító- és tolmácsolás gyakorlatához*. Monográfia. Gödöllő: Szent István Egyetemi Nyomda. ISBN: 978-963-269-898-4
- [33.] Viezzi, M. (1989): Information retention as a parameter for the comparison of sight translation and simultaneous interpretation: An experimental study. In: *The Interpreters' Newsletter*, 2, 65–69.
- [34.] Weber, W. K. (1990): The importance of sight translation in an interpreter training program. In: Bowen, D., Bowen, M. (eds.): *Interpreting—Yesterday, Today and Tomorrow*. Binghamton: State University of New York, 44–52.
- [35.] Zmudzki, J. (2015): *Blattdolmetschen in paradigmatischer Perspektive der antroponzentrischen Translatiorik*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Szerző

Veresné Valentinyi Klára

ORCID: 0000-0002-5818-1129

Dr. habil., PhD

egyetemi docens

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Idegen Nyelvi Tanszék

e-mail: veresne.valentinyi.klara@uni-mate.hu

A műre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: [CC-BY-NC-ND-4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

